

Aurelija Đan

Istraživačica

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

aurelija.djan@bezbednost.org

- ❑ U kojoj meri pripadnici policije vrše partnersko nasilje?
- ❑ Zbog čega je partnersko nasilje koje čine pripadnici policije specifično?
- ❑ Povezanost policijske kulture i partnerskog nasilja koje čine pripadnici policije
- ❑ Stres i partnersko nasilje

Pripadnici policije kao učinioci partnerskog nasilja

Uvod

Iako postoje sveobuhvatna istraživanja koja objašnjavaju fenomen nasilja prema ženama¹ i koja se bave učiniocima partnerskog nasilja, veoma malo pažnje je posvećeno pripadnicima policije koji vrše partnersko nasilje, kao i njegovim specifičnostima. Ukoliko pripadnik policije vrši nasilje prema svojoj partnerki, ono može da ima višestruke posledice po ženu koja to nasilje trpi. Ovaj rad pokušava da ukaže na specifičnosti partnerskog nasilja koje čine pripadnici policije i razmotri prepreke sa kojima se žene suočavaju kada žele da ovo nasilje prijave. Pored toga, ovaj rad objašnjava povezanost policijske kulture sa partnerskim nasiljem koje za posledicu ima otežano identifikovanje pripadnika policije koji su odgovorni za partnersko nasilje.

U uvodnom delu bavićemo se pregledom istraživanja koja govore o rasprostranjenosti partnerskog nasilja koje čine policijski službenici. Nakon toga, analiziraćemo određene karakteristike policijske profesije koje mogu da budu u vezi sa pripadnicima policije kao učiniocima partnerskog nasilja. Na kraju razmatramo rizike za partnersko nasilje koji proističu iz policijske kulture i koji mogu da doprinesu partnerskom nasilju koje čine policijski službenici. S obzirom na to, u radu ćemo dati odgovore na sledeća pitanja:

- ❑ U kojoj meri pripadnici policije vrše partnersko nasilje?
- ❑ Zbog čega je partnersko nasilje koje čine pripadnici policije specifično?
- ❑ Koja je povezanost policijske kulture i partnerskog nasilja koje čine pripadnici policije?
- ❑ Na koji način je stres povezan sa partnerskim nasiljem?

1 U ovom tekstu nasilje prema ženama koristimo kao sinonim za partnersko i porodično nasilje. Nasilje prema ženama predstavlja „svako delo nasilja utemeljeno na rodnoj/polnoj isnovi koje rezultira, ili bi moglo rezultirati u fizičkoj, psihičkoj i seksualnoj povredi ili patnji žena, uključujući pretnje takvim delima, prisiljavanje ili oduzimanje slobode, bez obzira na to da li se događa u javnom ili privatnom prostoru”. (UN Deklaracija protiv nasilja prema ženama, 1993)

U kojoj meri pripadnici policije vrše partnersko nasilje?

Najviše istraživanja o pripadnicima policije kao učiniocima partnerskog nasilja sprovedeno je u Americi. Uprkos činjenici da ne postoje mnogobrojna metodološki konzistentna istraživanja koja se bave partnerskim nasiljem koje čine policajci, određeni istraživački napori su učinjeni kako bi se partnersko nasilje koje čine policajci uvrstilo u agendu sveobuhvatne borbe protiv rodno zasnovanog nasilja.

Prva studija koja govori o partnerskom nasilju koje čine pripadnici policije sprovedena je 1991. godine i obuhvatala je intervju sa 728 policajaca i 479 njihovih suprugama u cilju ispitivanja stresa na radnom mestu i njegovog uticaja na porodični život. Rezultati su pokazali da je čak 40% ispitanih policajaca izjavilo da je koristilo fizičku i verbalnu silu prema svojim suprugama u poslednjih šest meseci. Čak 10% suprugama izjavilo je da su doživele fizičko nasilje u tom periodu, a 20-30% je izjavilo da su njihovi partneri vrlo često verbalno nasilni prema njima (Leonar Boulin Johnson, 1991 prema Fukuroda, 2005)

Neidig i drugi su sledeće godine sprovedeli slično istraživanje koje je dovelo do identičnih rezultata. Za potrebe istraživanja korišćena je skala stavova koja meri agresivno ponašanje unutar partnerskih veza. Od 385 intervjuisanih policajaca i 115 njihovih suprugama ustanovljeno je da je u 37- 40% slučajeva bilo elemenata fizičkog nasilja (prema Lonsway, 2006).

Još jedna studija je objavljena 1995. godine koja istražuje trend partnerskog nasilja koje čine pripadnici policije. Iako rezultati pokazuju da se u Americi nasilje koje čine policajci prema svojim partnerkama povećalo i do dva puta u toku dve godine (Boyd et al., 1995 prema Bohl, 2000), važno je ove podatke uzeti sa rezervom, jer se prava prevalencija partnerskog nasilja ne može precizno utvrditi zbog metodoloških manjkavosti.

Kasnija istraživanja govore o mnogo manjem procentu pripadnika policije kao učinilaca partnerskog nasilja. Naime, prema istraživanju koje je sproveo Gershon, rezultati ukazuju da je procenat pripadnika policije koji vrše nasilje nad svojom partnerkom manji od 10% (Stienson and Liederbach, 2012). Lonsway (2006) sugerise da je Lutenbergov amandman² doprineo manjem broju registrovanih učinilaca partnerskog nasilja, ali ne zato što je amandman uticao preventivno na potencijalne učinioce, nego zato što je mnogo manje policajaca spremno da samoevaluativnim tehnikama izvesti o svom agresivnom ponašanju prema partnerkama jer se plaše da će izgubiti svoje radno mesto.

Zbog čega je partnersko nasilje koje čine pripadnici policije specifično?

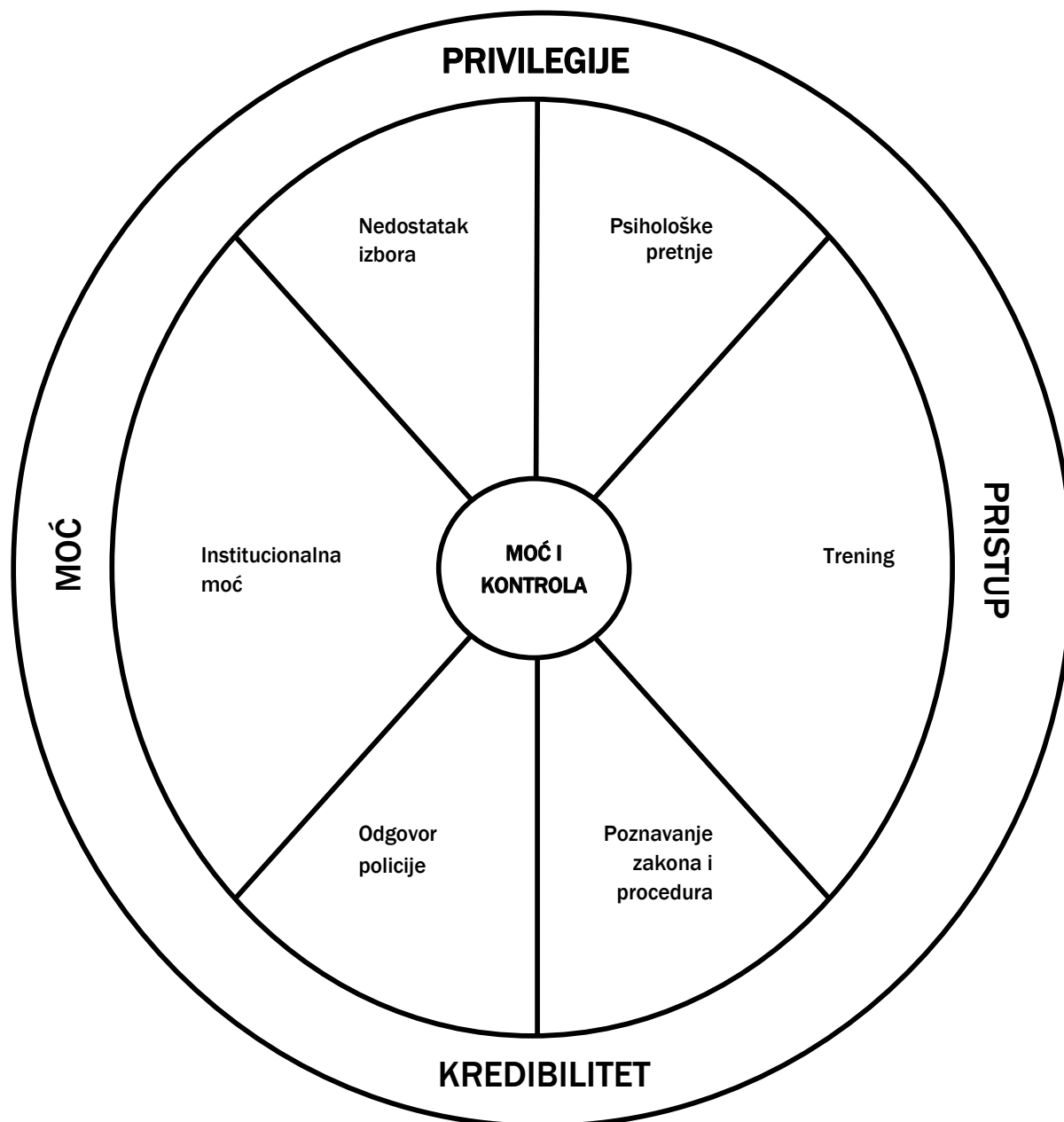
Partnersko nasilje koje čini pripadnik policijske službe je po prirodi specifičnije od nasilja

---

2 Lautenbergov amandman na Akt o kontroli naoružanja iz 1968. godine u SAD-u zabranjuje svakom ko je optužen za nasilje u porodici da poseduje oružje.

koje čine drugi građani.³ To je objašnjeno u konceptu „točka nasilja” koji je prilagođen pripadnicima policije (Watendorf, 2004) (Grafikon 1).

Grafikon 1: Točak nasilja prilagođen za pripadnike policije (Diane Wetendorf)⁴

- 1. PSIHOLOŠKE PRETNJE:** Drži je pod kontrolom bez fizičkog zlostavljanja. Ona se plaši da će povrediti nju i svakoga koga ona poznaje. Boji se da će iskoristiti sistem protiv nje (uhapsiti je i zatvoriti). Svi će pre da veruju njemu nego njoj.

3 Intervju sa predstavnicom ženske organizacije koja direktno radi sa ženama koje preživljavaju partnersko nasilje, BCBP, jun 2013.

4 Dostupno na: http://www.abuseofpower.info/Wetendorf_PolicePowerWheel.pdf

2. **TRENING: On je kontroliše kroz razne tehnike: zastrašivanje, samo prisustvo, stav, glas, uniforma, značka, pištolj. Obučen je da koristi razne tehnike borilačkih veština. Oružje mu stoji na raspolaganju. Posедуje istražne veštine koje mu omogućavaju da pribavi sve informacije o njoj ili njenim prijateljima.**
3. **POZNAVANJE ZAKONA I PROCEDURA: On poznaje sudske postupke i umrežen je sa sudijama i tužiocima. Zna sebe da predstavi u najboljem svetlu. Svi mu veruju jer je pripadnik policije.**
4. **ODGOVOR POLICIJE: On predstavlja policiju. Žena se plaši da će policija da čuje samo njegovu stranu priče. Reakcija policije zavisi od sopstvenog nahodjenja policajaca prema njoj. Policija podržava njegovu stranu priče. Policija ne pruža dovoljno dokaza.**
5. **INSTITUCIONALNA MOĆ: Pištolj, značka, kolege, sudska pristrasnost, pristup informacijama. Policajci se drže zajedno kao braća. Njoj niko neće pomoći. On zna kako da manipuliše zakonom i činjenicama.**
6. **NEDOSTATAK IZBORA: On zna sve lokacije sigurnih kuća i skloništa za žene. Prijatelji i rodbine odbijaju da pomognu ženi ili ona odbija pomoć jer ga se plaši.**

Sama činjenica da su policijski službenici prošli policijsku obuku i da poseduju profesionalne veštine omogućava im da na veoma efikasan način zastrašuju, izoluju ili fizički zlostavljaju svoju žrtvu. Takođe, njihova profesija im omogućava da praktikuju određene vrste ovlašćenja koja su specifična za policijsku profesiju. Zloupotreba veština stečenih tokom policijske obuke, rada i učenja u praksi može da doprinese stepenu intenziteta nasilja koju pripadnici čine prema svojim žrtvama. Tako na primer, zloupotrebe ovlašćenja i veština koje pripadnici policije poseduju mogu da budu sledeće: upotreba fizičke snage, posedovanje oružja, efekat uniforme, nadzor i ispitivanje, upozorenje i naređenje, pristup informacijama, upoznatost sa krivično-pravnim sistemom (Watendorf, 2004).

Upotreba fizičke snage

Teorijska i praktična priprema za policijsku službu se odvija pre stupanja u službu, na početku službe i tokom čitave službe (Milosavljević, 1997: 549). Pripadnici policije moraju da ispune određene uslove fizičke spremnosti i da savladaju različite forme borilačkih veština kako bi odgovorili na zahteve policijske profesije⁵. Iako se u opisu postupanja u okviru nadležnosti jasno kaže da se fizička snaga upotrebljava samo u skladu sa pravilima veštine samoodbrane, pripadnik policije svoja znanja može da iskoristi i u druge svrhe, na primer u privatnoj sferi, u partnerskom odnosu, i na taj način zloupotrebi ovlašćenje (Watendorf, 2004).

---

5 Intervju sa policijskim inspektorom u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srbije, BCBP, maj 2013.

Posedovanje oružja

Pored fizičke spremnosti i snalažljivosti koje policijska profesija zahteva, policajci imaju pristup različitim sredstvima prinude, od kojih su najopasniji posedovanje oružja, službene palice i sredstava za vezivanje. Policajac može da praktikuje sredstva prinude ili da preti istim u odnosu na svoju partnerku, što doprinosi povećanom intenzitetu partnerskog nasilja.

Uniforma

Pripadnik policije je najprepoznatljiviji po svojoj uniformi. Uniforma oslikava moć i autoritet koji poseduje policijskih službenik⁶. Kada policajac stavi uniformu, on je viđen na potpuno drugačiji način nego kad je nema. Bickman (2006) je istraživao ovaj fenomen tako što je osmislio eksperiment koji se sastojao od osobe koja je stajala na ulici i tražila od prolaznika da učine sledeće: da pokupe papirnu kesu za njega, da mu udele nešto novca ili da se pomere od autobusa. Osoba koja je učestvovala u eksperimentu je u nekim slučajevima bila obučena kao civil, zatim kao mlekar ili kao stražar. Rezultati istraživanja su ukazali da se 19% prolaznika povinovalo civilu, 14% mlekaru a čak 38% stražaru. U drugoj verziji istog istraživanja nađeno je da su slučajni prolaznici nastavili da ispunjavaju zahteve stražara iako je on otišao sa lica mesta objašnjavajući da veruju u legitimitet njegove moći. S obzirom da se u srži nasilnog odnosa krije moć koju praktikuje jedan partner u odnosu na drugog, ovaj eksperiment ukazuje da je uloga uniforme vrlo značajna u postizanju te moći.

Nadzor i ispitivanje

Policajac može da upotrebi tehnike nadzora i ispitivanja u kontekstu uhođenja, praćenja ili izolovanja svoje partnerke. Policajac ima ovlašćenje da vrši nadzor osumnjičenog lica tako što će ga nadgledati i ispitivati. Takođe, policajci imaju obuku na kojoj uče tehnike ispitivanja osumnjičenih koje obuhvataju veštine vođenja intervjua sa ciljem saznavanja informacija koje ih se tiču. Oni znaju kako da uspostave kontakt očima, gde tačno da stoje tokom ispitivanja, kako da detektuju znakove laganja. To su sve tehnike kojima su policajci naučeni i koje uče tokom svog rada u policiji. Tu spadaju i tehnike kojima policajac kontroliše kretanje osumnjičenog, ili ograničava njegov pristup hrani piću, telefonu, prijateljima i porodici kako bi iznudio iskren odgovor. Na primer, prema članu 13, stav 1 Pravilnika o načinu obavljanja policijskih poslova, pripadnici policije mogu osmatrati određena lica, objekte i prostore po sopstvenoj inicijativi ili po nalogu nadređenog policijskog službenika.⁷

Upozorenje i naređenje

Policajac na svojoj službenoj dužnosti izdaje naređenja na različite verbalne i neverbalne

---

6 Intervju sa predstavnicom ženske organizacije koja direktno radi sa ženama koje preživljavaju partnersko nasilje, BCBP, april 2013.

7 Objavljeno u "Službenom glasniku RS", br. 27/2007 od 16.3.2007. godine.

načine. Na primer, policajac može usmeno da izda naređenje, zatim pisano - znakovima ruke ili zvučnim signalima. Pripadnik policije očekuje da kada izda naređenje ono bude i uslišeno. Autoritativan stav policajac može da zadrži i u privatnoj sferi i da pomoću tih tehnika plaši žrtvu.

Pristup informacijama

Profesionalni policajac u opisu svog posla ima pristup informacijama koje mu pomažu u sprečavanju i otkrivanju krivičnih dela. Tako policija prikuplja, obrađuje, koristi lične podatke i vodi evidenciju o drugim podacima ukoliko je zakonom ovlašćena da to radi. Važno je napomenuti da policajac mora da poštuje poverljivost ličnih podataka i da sa njima rukuje u skladu sa zakonom (Informator o radu Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, 2013). Međutim, zloupotrebom ovlašćenja policajac može da dozna sve podatke u vezi sa tim gde se žrtva nalazi itd. (Watendorf, 2004).

Upoznatost sa krivično-pravnim sistemom

Demokratski rad policije zahteva da pripadnici policije oforme dobre veze sa tužiocima, sudijama i advokatima kako bi došlo do efikasnosti i pravičnosti u protivkriminalnim postupcima (Vodič kroz demokratski rad policije, 2008). Pripadnici policije se dobro snalaze u krivično-pravnom sistemu i trenirani su da govore na sudu, što i stoji u opisu njihovog radnog mesta. U stalnom su kontaktu sa drugim policajcima, advokatima, sudijama i tužiocima i na taj način policijski službenik uz pomoć svojih kontakata može da zaustavi krivičan proces koji je pokrenut protiv njega ili njegovog kolege. Takođe, upoznatost sa krivično-pravnim sistemom daje policijskom službeniku moć u ovakvim postupcima u odnosu na njegovu partnerku što može da dovede do toga da svi više veruju policajcu a ne ženi koja preživljava nasilje.

Povezanost policijske kulture i partnerskog nasilja koje čine pripadnici policije

Profesionalna kultura se definiše kao sistem vrednosti, stavova i uverenja, i javlja se kod svih profesija čiji zahtevi prevazilaze dnevne dužnosti (Milosavljević, 1997: 587). Pripadnik ili pripadnica sopstvene kulture identifikuje se sa određenim stavovima koje određena profesija kreira. Literatura govori da je policijska kultura od velikog značaja za razumevanja ponašanja policajaca (Scaramella, Cox & McCamey, 2010). S obzirom na to, i policijska organizacija poseduje određenu kulturu, a neke od njenih karakteristika su:

- 1. posvećenost misiji** — osećanje predanosti poslu;
- 2. cinizam** — prenaplašena posvećenost misiji dovodi do cinizma koji se ogleda u sumnji da se stanje javnog reda i mira može poboljšati ili održati i odlikuje ga pesimističan stav;
- 3. sumnja** — pojačana sumnja koja navodi policajca da posmatra svoju okolinu kao prikriveno opasnu;

4. **solidarnost** – kolegijalnost koji mnogi nazivaju „bratstvo u plavom”;
5. **konzervativizam** kao pravac razmišljanja i težnji da se očuvaju stare i tradicionalne vrednosti. Konzervativizam ide rame uz rame sa predrasudama o ženama, osobama istopolne seksualne orijentacije, kao i protivljenju abortusa i dr;
6. **mačizam** – posedovanje određenih karakteristika koje se definišu isključivo kao muške: fizička snaga, dominantnost;
7. **rasne predrasude; pragmatizam** – ograničavanje na konkretne, uobičajene načine razmišljanja i delovanja i fokusiranje na praktičnu korist (Reiner, prema Milosavljević, 1997: 588).

Pored ovih faktora koje je definisao Milosavljević, neki autori dodaju i izgaranje na poslu (koje dovodi do „kratkog fitilja”) i autoritarnih crta ličnosti.

Mnoga istraživanja govore da postoji povezanost između policijske kulture i ponašanja policijskih službenika. Policijska kultura privlači i ohrabruje one osobine ličnosti, zatim stavove i vrednosti koji su prepoznati kod osoba koji su učinioci partnerskog nasilja. Tako na primer, pripadnici policije koji ispoljavaju veću moć i kontrolu tokom svog profesionalnog angažmana, dobijaju češće mogućnosti za napredovanje u policijskoj organizaciji. Pored toga, policijski službenici imaju veći status i moć u društvu u poređenju sa drugim profesijama jer su zaduženi za očuvanje javnog reda i mira (Sgambelluri, 2000).

Terril i ostali (2003) kažu da su policajci koji se identifikuju sa vrednostima policijske kulture češće skloni upotrebi sredstava prinude od onih koji se identifikuju sa drugim vrednostima i stavovima. Međutim, veoma je malo istraživanja koja ispituju uticaj policijske kulture na partnersko nasilje. Rezultati istraživanja koje ispituje povezanost nekoliko faktora policijske kulture (autoritarnost, izgaranje na poslu i cinizam) i partnerskog nasilja delimično potvrđuju korelaciju partnerskog nasilja i policijske kulture. Naime, jaka povezanost primećena je između izgaranja na poslu, autoritarnih crta ličnosti i psihološkog nasilja. Nije primećena povezanost između fizičkog partnerskog nasilja i karakteristika policijske kulture (Blumenstein, 2009). Slično, Neidig, Russell i Seng (1992) uvideli su povezanost između partnerskog nasilja i nekoliko faktora u vezi sa prirodom posla: dužinom sati provedenih na poslu, radom u smenama i neophodnošću brzih odgovora na krizne situacije i fizičku ugroženost života.

Stres i partnersko nasilje

Policijski posao je zahtevan, stresan i rizičan. Američki institut za istraživanje stresa proglasio je policijsku profesiju za jednu među deset najstresnijih profesija u Americi (prema Purda Nicoara, 2012). Na primer, policijski službenici u Srbiji rade u smenama, a zahtevi posla često podrazumevaju prekovremeni rad, efikasnu i brzu reakciju na opasne i rizične situacije po život koje mogu da ostave posledice na njih (Đorđević, 2011: 14). S tim u vezi, nije iznenađujuće ako specifičnost policijske profesije izazove posttraumatski stresni poremećaj (PTSP), koji takođe može da bude u korelaciji sa partnerskim nasiljem (Mullins & Mckains, 2000).

Tačnije, stres koji policajci doživljavaju na radnom mestu može da doprinese partnerskom nasilju za koje su oni odgovorni, što žrtvu stavlja u veoma ranjiv položaj. U kontekstu Srbije, važno je sagledati posledice oružanih sukoba tokom devedesetih godina dvadesetog veka koje su ostavile na pripadnike policijske službe (Đorđević, 2011: 16). Potrebno je napomenuti da je broj psihologa nedovoljan u policijskim upravama u Srbiji kao i to da ne postoje psihološki servisi za pripadnike policije koji bi se bavili mentalnim zdravljem svakog policijskog službenika.⁸

Policijska kultura kao i stres koji ova profesija proizvodi, neminovni su činioci koji doprinose specifičnostima partnerskog nasilja za koje su odgovorni pripadnici policije. Međutim, iako ovi faktori imaju uticaja na nasilje koje može da bude drugačije po prirodi u odnosu na partnersko nasilje koje se dešava u opštoj populaciji, treba imati u vidu da ovi faktori nisu uzrok partnerskog nasilja (Boyd i ostali, 1995),⁹ nego mu doprinose.

Ukoliko shvatimo da fenomen partnerskog nasilja nije homogen po svojoj prirodi u slučajevima kada su učinioci nasilja u pitanju, uvidećemo da ovaj problem treba rešavati holističkim pristupom. Određene profesije, a u prvom redu policijska stvaraju dodatne uslove koji mogu da pogoduju obrascima nasilničkog ponašanja i doprinesu da se ovo nasilje teže identifikuje, spreči i sankcioniše. Međutim, treba napomenuti da iako policijska kultura može da stvori uslove za partnersko nasilje koje čine pripadnici policije, ne treba zaboraviti one policijske službenike koji odgovorno i etički obavlja svoj posao. S obzirom na to, ovaj problem treba rešavati kako bi policijska organizacija stekla veći legitimitet a zatim održala i unapredila profesionalizam u svom radu a samim tim i bila servis svih građana i građanki.

Izvori:

Bickman, L., "The Social Power of a Uniform," *Journal of Applied Social Psychology*, 4(1), 1974 :47-61.

Bohl , M., Preventing domestic violence in Sheehan D. (ed), *Domestic Violence by Police Officers*. A compilation of papers submitted to the Domestic Violence by Police Officers Conference at the FBI Academy Quantico, VA, Washington D. C: 2000.

Đorđević , S., „Prevenција stresa kod policijskih službenika u Srbiji”, u: *Zbirka predloga praktične politike za reformu policije u Srbiji*, br. 4, Beograd: OEBS, 2011.

Fukuroda M., *Murder at home*, California Women's law centre: 2005.

Gershon, R., *Police stress and domestic violence in police families in Baltimore*, Maryland. National Institute of Justice, Data Resources Program: 1999.

Ignjatović, T., *Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: Model koordiniranog*

---

8 Važno je naglasiti da ukoliko pripadnik/ca policije ima potrebu da se javi psihologu samoinicijativno, on/a to može da učini jedino u Zavodu za zdravstvenu zaštitu radnika MUP-a u Durmitorskoj ulici u Beogradu, što predstavlja problem za policijske službenike koji se nalaze van Beograda (Intervju sa policijskim inspektorom u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srbije, BCBP, maj 2013). Videti još: <http://www.politika.rs/rubrike/Hronika/Ko-su-policajci-sa-sifrom-F.lt.html>

9 Postoje različite teorije koje diskutuju uzroke porodičnog/partnerskog nasilja kao na primer: biološke teorije nasilja, psihološke, sociološke, feminističke i td. Međutim treba naglasiti da ne postoji jedinstven, univerzalni odgovor na uzroke nasilja prema ženama.

- odgovora zajednice*, Autonomni ženski centar: Beograd, 2011.
- Izvestaj o položaju žena i stanju rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji za period 2008-2012*, Ministarstvo rada zapošljavanja i socijalne politike Republike Srbije, Beograd: 2013.
- Kuzmanović L., Mladenović B., *Koliko nas košta nasilje u porodici*, Beograd: Autonomni ženski centar, 2011.
- Mullins W., McMains J., "Impact of Traumatic Stress on Domestic Violence in Policing" in Sheehan D. (ed), *Domestic Violence by Police Officers*. A compilation of papers submitted to the Domestic Violence by Police Officers Conference at the FBI Academy Quantico, VA, Washington D. C: 2000.
- Scaramella G., Cox S., McCamey W., *Introduction to policing*, SAGE publications: Thousand Oaks California, 2010.

© Beogradski centar za bezbednosnu politiku
www.bezbednost.org

Autorka: Aurelija Đan
Istraživačica

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Izdavač: Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Urednik: Predrag Petrović

Recenzenti: Marko Milošević, Saša Đorđević

Dizajn i prelom: Saša Đorđević